NEDERLANDSCH KATHEDERSOCIALISME.

Mr. J. A. LEVY, *Engelsch „Kathedersocialisme“*,
 1879. — *Vragen des Tijds*, Juni 1878: Mr. H.
 GOEMAN BORGESIUS, *Open Brief aan Mr J.*
Baron d'Aulnis de Bourouill.

III.

Gaan wij thans over tot de behandeling van eenige bepaalde economische vragen, waarmede de heer Levy zich in zijn boek heeft bezig gehouden.

In de eerste plaats ontmoeten wij de grondrente-theorie van Ricardo. Naar aanleiding van deze theorie wordt het betoog beproefd, dat de „klemmende duidelijkheid” van economische theorien „een duur verworven goed” is, „verkregen doordien met de werkelijkerheid en hare eischen geen rekening gehouden werd.” (*) De stelling, — de door deductie, abstractie en analyse verkregen stelling, waartegen Mr. Levy strijd voert (†) is deze: „Het ontstaan of het stijgen der grondrente is altijd het gevolg van het stijgen van de prijzen der producten; het gevolg, nimmer de oorzaak.” Deze regel schijnt den heer Levy onhoudbaar. (§) „Met het oog op de werkelijkerheid moet hij m. e. luiden als volgt: „hooge prijzen veroorzaken hooge grondrente, maar hooge grondrente veroorzaakt op hare beurt hooge prijzen.”

Laat mij in 't kort de praktische gevolgtrekkingen aanwijzen, welke zich aan de vraag vastknoopen.

Volgens Ricardo hangt de prijs der voedingsmiddelen af 1° van de vraag, d. i. van de behoefte en deze behoefte hangt af van het bevolkingscijfer, en 2° van het aanbod, d. i. van de productie. Wie lage prijzen verlangt, moet de productie doen vermeerderen of de bevolking verminderen. De grondrente is slechts een gevolg van den stand der prijzen. Men kan de grondrente (een verschil in opbrengst voor verschillende eigenaars) wel doen verdwijnen in dien zien, dat de Staat, alle gronden onteigenende, de eenige eigenaar wordt, en de inkomsten van den grond in zijne schatkist brengt.

(*) Mr. Levy t. a. p. bl. 80. (†) Mr. Levy t. a. p. bl. 85. (§) Bl. 86.

Maar daarmee zijn de hooge prijzen der voedingsmiddelen niet afgeschaft; hoogstens kan de Staat door de geldelijke inkomsten onder alle burgers gelijkelijk te verdeelen, maken dat tegen die prijzen de armen wat meer en de rijken wat minder kunnen koopen.

Volgens Mr. Levy echter hangen de hooge prijzen af van de hooge grondrente. Wordt deze dus door den Staat op bovenomschreven wijze vernietigd, de prijzen dalen terstond. En al besteedt de Staat de inkomsten van den bodem niet ten bate der armen, reeds door de bloote onteigening van den grond hebben deze goedkoop brood.

Luisteren wij thans naar het betoog der stelling: hooge prijzen veroorzaken hooge grondrente, maar hooge grondrente veroorzaakt op hare beurt hooge prijzen.

Het ligt misschien aan mij, dat de meening van den heer Levy, in mijn oog, al aanstonds veel heeft van eene *contradictio in terminis*. De bestreden stelling: „hooge prijzen veroorzaken hooge grondrente”, beamend, voegt hij onmiddellijk daarbij het tegendeel: „maar hooge grondrente veroorzaakt op hare beurt hooge prijzen.” Ricardo en Mr. Pierson hebben gelijk, maar eigenlijk hebben zij geen gelijk, — ziedaar de slotsom, waartoe Mr. Levy „met het „oog op de werkelijkheid” schijnt gekomen te zijn.

Gaan wij verder: „Dit in te zien schijnt niet moeielijk. Het is „de behoefte die de hooge prijzen deed ontstaan. In die behoefte „moet voorzien worden door de productie van alle, ook de betere, „gronden. Om deze laatste echter te verkrijgen moet men een „hooger huurprijs zich getroosten. Nu ontstaat er nieuwe toe- „voer. De hoogere huurprijs echter moet vergolden worden. Immers „de pachter, die, ten gevolge der hoogere huur, minder rente „van zijn geld maakt, zal die winstderving moeten vergoeden door „hooger prijs voor zijn producten te bedingen. Welk ander middel „hij te baat nemen kan schijnt een raadsel.”

Dat Mr. Levy hier op het *eigenbelang* des pachters een beroep doet, zullen de oud-economen hem gaarne vergeven. Zeker, de pachter zou geen pachter willen zijn, indien hij niet door den hoogen prijs van zijn product in staat werd gesteld de hooge huur te betalen. Maar waarom is de huursom hoog? Omdat de pachter wist, dat zijn producten door hun hoogen prijs groote winst zouden afwerpen. En waarom zijn de producten duur? De heer Levy gaf zelf reeds ten antwoord: „Het is de *behoefte*, die „de hooge prijzen doet ontstaan.’ Ergo: de behoefte veroorzaakt dure producten, en deze weder zijn de oorzaken van hooge pachten.

Mr. Levy's betoog loopt dus uit op het omgekeerde van wat hij bewijzen wilde. Zoo iets schijnt hij te hebben gevoeld, want hij laat er op volgen: „Zegt men, dat juist hierdoor blijkt hoe het „winst, loon en rente zijn, die de productie-kosten bepalen, ik „antwoord dat dit aan de *zaak* niets verandert. De zaak is, dat „men als prijs voor het product meer betaalt, ten gevolge van de „hoogere pacht; dat alzoo de stelling: grondrente is *nimmer* een „element in den prijs, niet opgaat.” Dat dit inderdaad de *zaak* is, blijft, na het voorafgaande, altijd nog maar een onbewezen stelling, ja is veeleer een stelling geworden, die bewezen werd onwaar te zijn!

En nu volgt iets vreemds. „Wel *kan* die stelling waar zijn, „namelijk (en juist dit veroordeelt de abstracte methode) wanneer „gelijk in het voorbeeld door den heer Pierson gegeven, de pacht „laag is. Bij hooge grondrente echter houdt zij juist op waar te „zijn.” Iets vreemds, noem ik deze woorden: want van de zoo relatieve begrippen *hoog* en *laag* gaat het nu afhangen of een stelling waar zal heeten. Daargelaten het gemis aan bewijs, mist het sustenu van Mr. Levy nu ook de continuïteit. Grondrente is een gevolg van hooge prijzen: ja maar tot op zekere hoogte; — overschrijdt zij die hoogte —, dan wordt de werking van oorzaak op gevolg juist omgekeerd, dan wordt plotseling wat eerst het gevolg was, de oorzaak. Draagt deze voorstelling niet de kenmerken harer zwakte in zich zelve?

Maar er is meer. Mr. Levy gaat na bovenstaand betoog, zich beroepen op het gezag van Adam Smith en Roscher. De uitspraak van Smith zelfs „is des te opmerkelijker nu wij weten, dat deze „denker de inductieve methode volgt. (*)” Hoe ik evenwel de aange-

(*) Deze bewering kan ik niet voor juist houden, wanneer men onder inductieve methode de causaal-inductie verstaat (verg. het Bijvoegsel van het eerste deel van dit stuk).

Met verwondering heb ik overigens gezien, dat Mr. Levy in zijn Engelsch „Kathedersocialisme” (bl. 79, 87, 101, 322 en 331) over Adam Smith een geheel ander oordeel velt dan in zijne brochure: *De moderne levensbeschouwing van Mr. J. Kappeyne van de Coppello*, Amsterdam 1875, bl. 82 en 83. Volgens die brochure deelt Smith in al de fouten van de orthodoxe school; terwijl volgens het thans verschenen boek Smith niet dan lofzangen verdient, en Ricardo het hoofd is der orthodoxen.

Mr. Borgesius daarentegen merkt op bl. 227 van zijn Open brief het nog als *in confesso* aan „dat Smith en zijne volgelingen uitgingen van een geheel ver- „keerde opvatting der menschelijke natuur.”

De heeren zijn het dus met elkander over Adam Smith niet eens.

haalde citaten van Smith en Roscher ook lees ik zie er slechts in dat deze schrijvers den heer Levy tegenspreken. Hooge grondrente is het gevolg van hoogen prijs der producten, ziedaar beider thema. Adam Smith zegt van de graanprijzen: — it is *because* its price is high or low, — that it affords a high rent, or a low rent." Roscher brengt hulde aan „die Wahrheit", let wel aan de waarheid, die Mr. Levy bestrijdt, „dass eine hohe Grundrente nicht die „Ursache sondern die Wirkung verhältnissmässig hoher Getreidepreise ist." Ik houd het er voor dat de heer Levy, indien hij zijne citaten meer nauwlettend had *waargenomen*, ze niet zou hebben aangehaald (*).

(*) Volledigheidshalve laat ik hier de citaten geheel volgen. Adam Smith schrijft: „Rent, it is to be observed, therefore enters into the composition of the price of „commodities in a different way from wages and profit. High or low wages and „profit are the causes of high or low price; *high or low rent is the effect of it.* „It is because high or low wages and profit must be paid, in order to bring a „particular commodity to market, that its price is high or low. *But it is because „its price is high or low*, a great deal more, or very little more, or no more, „than what is sufficient to pay those wages and profit, *that it affords a high or „low rent* or no rent at all." Ik heb hier de gewichtigste woorden gecursiveerd. Nu schrijft evenwel Smith nog iets, dat Mr. Levy aanhaalt: „In the price of corn „for example one part pays the rent of the landlord, another pays the wages or „maintenance of the labourers and labouring cattle employed in producing it, and „the third pays the profit of the farmer." Wat staat hier? Eenvoudig dit, dat wanneer de boer zijn graan verkocht heeft, hij met den prijs de pacht betaalt, voorts het loon of het onderhoud van arbeiders en trekdiere, en ten laatste wat overschiet als eigen winst behoudt. Dit alles zal wel waar wezen. Doch de vraag in behandeling was: Is de pacht hoog wegens de hooge graanprijzen, of zijn deze hoog wegens de hooge pacht? En over *deze* vraag is in de laatste woorden van Smith niets te vinden.

In de tweede plaats hebben wij een citaat uit Roscher: „Die Grundrente kann „nach Ricardo niemals auch nur im Mindesten einen Bestandtheil des Getreidepreises bilden. Gewiss kein Zweckmässiger Ausdruck *für die Wahrheit, dass eine „hohe Grundrente nicht die Ursache, sondern die Wirkung verhältnissmässig „hoher Getreidepreise ist.* Ricardo hatte richtiger gesagt: nicht von jedem Theile „der Zufuhr bildet die Rente ein Preiselement." Of Roscher hier niet het tegendeel zegt van 't geen Mr. Levy meent, beslisse de lezer. Maar wat beteekenen de laatste woorden? Roscher meent Ricardo's uitdrukking te verbeteren: ik acht zijn uitdrukking evenwel geen verbetering, en wel om deze reden, dat men beter doet bij deze vraag in 't geheel niet van „prijs-elementen" te spreken. Prijzen zijn nu eenmaal niet in „elementen" op te lossen, gelijk chemisch-samengestelde zelfstandigheden. Dergelijke beeldspraak verwart. Roscher wil enkel te kennen geven, dat de prijs van het koren, 't welk op den onvruchtbaarsten grond gegroeid is, geen grondrente oplevert, daar hij nauwelijks de kosten dekt.

Gevoelde Mr. Levy zelf, dat zijn betoog niet opging? Waarom anders vervolgens een tweede betoog gewaagd om tot dezelfde conclusie te komen? Na dat tweede betoog, aan de hand van Stuart Mill en met een beroep op Cairnes, doet hij de vraag: „Wat „blijft er nu over van den abstract logischen regel van Ricardo: Rent does not and cannot enter in the least degree as a „component of price?” Ik antwoord, dat er alles van overblijft. Het betoog immers des heeren Levy strekt, heb ik het wel gevat, om te bewijzen door de autoriteit van Mill en Cairnes, dat pachters wel eens meer of minder dan de grondrente aan de landeigenaars betalen, m. a. w. dat de landhuren niet altijd evenveel aan de grondrente gelijk zijn. Ik wil het gaarne gelooven, doch veroorloof mij de opmerking, dat dit niets te maken heeft met de vraag of de grondrente het gevolg dan wel de oorzaak is van hooge graanprijzen. Dat de pachters soms minder betalen dan de grondrente hun zou veroorloven, bewijst alleen, dat zij in die gevallen een deel dier rente in hunne beurzen houden: en omgekeerd betalen zij meer, er blijkt uit dat de pachters, wegens de hooge pachten, zelfs niet de normale vergoeding van hun arbeid genieten. Heeft Mr. Levy hiermede bewezen, dat hooge grondrente de oorzaak is van hooge graanprijzen?

De Nederlandsche katheder-socialist is, naar mij voorkomt, niet gelukkig geslaagd in zijne poging om door een voorbeeld de fouten der oude en de deugden der nieuwe richting aantetoonen.

IV.

„Even doelmatig” schrijft Mr. Levy (*) „ter kenschetsing der „methode is een tweede voorbeeld. Ik bedoel het vraagstuk van het „loonfonds.” Wij ontmoeten hier weder bewijzen te over van des schrijvers belesenheid. Adam Smith, Ricardo, Stuart Mill, Thornton, Pierson, Brentano en Helferich passeeren de revue. Wie weten wil, hoe de schrijver in een betoog van 17 bladzijden gepoogd heeft al deze schrijvers elkander beurtelings te doen bevestigen of tegenspreken, verwijs ik naar het boek zelf (bl. 98—115). Maar na de lezing er van, zal wellicht ieder zich afvragen. waarvan eigenlijk het bewijs is geleverd?

Mr. Levy heeft het onderscheid willen aantoonen tusschen de abstracte en de concrete methode der staathuishoudkunde. Nemen wij

(*) Bl. 92.

de tegenstelling, waardoor dat onderscheid het best uitkomt. „Het onderscheid valt nog beter in het oog, wanneer wij ons thans wenden tot het kapitaal. Als zoodanig denkt zich de heer Pierson een loonfonds in den aggregaattoestand. Tegenover de gezamenlijke werkkraft staat de gemeenschappelijke kapitaaldienst. De onderstelling, ik herhaal het, is immers alleen dan juist, wanneer men van oordeel is dat de tegenpraestatie voor den arbeid noodwendig komen moet uit het gepraedetermineerde kapitaal der ondernemers.” Houden wij hier even halt. De theorie van het loonfonds is deze: het gemiddeld loon is gelijk aan het gezamenlijk bedrag der loonen gedeeld door het getal arbeiders; dat gezamenlijk bedrag (loonfonds) wordt bepaald door de kapitalisten en wel naarmate van hun vraag naar arbeid; het getal arbeiders hangt af van de bevolking. Ik wil deze theorie niet in bescherming nemen; maar wat ik verzoek, is, dat men niet, om de fouten van die theorie te schuiven op rekening der „abstracte” methode, tegen haar overstelle een betoog, dat eveneens abstract, analytisch en hypothetisch is. En dit doet Mr. Levy. Door zekere redeneering van Brentano moet Mr. Piersons meening omtrent het loonfonds weerlegd heeten. „Dit punt nu betwist Brentano op gronden zoo overtuigend ik te goeder trouw en openhartig beken niet te weten, hoe daartegen iets in te brengen valt. Door de loonsverhooging is het koopvermogen eener bepaalde klasse van verbruikers (*) verminderd. Verhoogd is echter met hetzelfde bedrag het koopvermogen eener andere klasse van verbruikers (de werklieden). De personen, die producten begeeren zijn vervangen, mitsdien is ook de aard der vraag, niet de vraag zelve gewijzigd. De winst op artikelen van weelde daalt, die op artikelen van dagelijksch gebruik stijgt. Het kapitaal, tot voortbrenging der eerste gebezigd, wordt thans gebruikt tot laatstgemelde doeleinden. Door de verhoogde vraag in deze richting rijst het loon. Daardoor krijgen de arbeiders werk, die dusver in de luxe-voortbrenging geplaatst waren. Verminderd is derhalve het inkomen der verbruikers van goederen, die hooger loon golden. Quantitatief onveranderd echter is de totaliteit der vraag gebleven.”

Nu wil ik er niet lang bij stilstaan, dat het betoog èn abstract èn analytisch is èn steunt op de hypothese van het eigenbelang. Door die eigenschappen is het, gelijk reeds Mr. Pierson opmerkte,

(*) Hiermede worden de ondernemers belooft, die, wegens de uitkeering van hoogere loonen, minder winst maken.

zuiver Ricardiaansch. Alleen reeds daarom mist het volkomen zijn doel, voor zoover dit doel was, het onderscheid tusschen abstracte en concrete redeneering aan te toonen. Mr. Levy maakt zich van de opmerking, dat de kathedersocialisten hier de Ricardiaansche methode zelve toepassen, wel wat al te gemakkelijk af door te beweren, dat hier dan toch geen willekeurige praemissen worden aangenomen, en de werkelijkheid wordt in het oog gehouden. Nu hij meent, dat tegen het betoog zelf niets in te brengen is, sta hij mij toe, dat ik zijne aandacht vestige op eenige gebreken er van. Het betoog van Brentano gaat uit van een onbewezen onderstelling; het miskent de complexiteit der maatschappelijke industrie; het leidt voorts tot het ongerijmde; ziedaar mijn bezwaren.

Ad 1^m. De onbewezen onderstelling is deze, dat de arbeiders, die, wegens de loonsverhooging in de luxevoortbrenging ontslagen worden alle kunnen worden geplaatst in die takken van industrie, waarin iets meer arbeid noodig wordt wegens de vermeerderde vraag naar producten van de zijde der aan het werk gehouden arbeiders. Kiezen wij een voorbeeld: een industrie houdt 10.000 arbeiders bezig: wegens loonsverhooging kan zij slechts 9000 aan het werk houden. Waar moeten de overige 1000 nu heen? Dit is geen bezwaar, volgens Brentano. De 9000 arbeiders koopen thans — zoo redeneert hij — meer artikelen van dagelijksch gebruik: hun loonsverhooging gaat dus als winst naar de beurzen der producenten van deze artikelen; en met die winst worden de 1000 overgeblevenen betaald. Brentano vergeet hier, dat de loonsverhooging slechts voor een *deel* als winst naar de beurzen van anderen gaat, want wat deze meer dan vroeger verkoopen is door hen zelve niet zonder kosten verworven. Welnu dat deel kan zoo gering wezen, dat het op lange na niet in staat is de ontslagen arbeiders te bezoldigen. En dit is juist wat Brentano bewijzen moest.

Ad 2^m. Brentano's betoog miskent de complexiteit der maatschappelijke industrie. Het hooger loon besteden de aan den arbeid gehouden arbeiders aan artikelen „van dagelijksch gebruik”, zegt Mr. Levy. Goed, maar die artikelen zijn talrijk. Men ga maar eens na welke de industrieën zijn, die aan woning, voedsel en kleeding medewerken, en men zal terstond bemerken dat de arbeiders hun meerder loon besteden zullen aan inkoopen bij misschien wel een honderdtal takken van nijverheid. Over al deze wordt dus het meerdere loon verdeeld: en van elk deel is nog maar weder een onderdeel — gelijk ik ad 1^m aantoonde — zuivere winst. Dat onderdeel wordt weer afgestaan gedeeltelijk aan kapitalisten, naar wier

kapitaal meer vraag is, gedeeltelijk aan grondeigenaars, wier producten wat duurder zijn geworden, gedeeltelijk eindelijk wordt het besteed aan meer loon voor de arbeiders in de industrieën voor het dagelijksch gebruik. En dat laatste deel wordt weder omgeslagen over alle arbeiders, die reeds vroeger in de industrie werkzaam waren, en de nieuw bijkomenden — zoo deze er zijn, mag men er wel bijvoegen. Men stelle zich toch maar eens voor, wat na al die verdeelingen ter bezoldiging hier van de elders ontslagen arbeiders overblijft.

Bovendien miskent 't betoog van Brentano nog dit, dat de mededinging om haar werking te doen gevoelen tijd noodig heeft. Niet maar zoo onmiddellijk stijgen de producten, waaraan de arbeiders hun meerder loon besteden, in prijs; niet maar zoo terstond heeft die stijging van den prijs een vermeerderde vraag naar arbeid voor die producten ten gevolge. Zou Mr. Levy ons kunnen zeggen, waar intusschen de ontslagen arbeiders moeten blijven? En behoeft het nog meer betoog, dat Brentano's redeneering geen rekenschap houdt met de werkelijkheid?

Ad 3de. Brentanos betoog leidt tot het ongerijmde. Er is voor de rijzing van het arbeidsloon eene grens. Mr. Levy zegt, dat zelfs geen kind dit betwijfelt (*). Goed, maar in Brentano's betoog kan ik die grens niet ontdekken. Volgens dat betoog kunnen de arbeiders door werkstaking hun loon zoo hoog opdrijven als zij willen; wel moet dan de industrie, waarin de werkstaking plaats heeft, een aantal arbeiders ontslaan, doch wat nood? de ontslagenen vinden zelfs voor hooger loon weder arbeid in andere takken van bedrijf, waarheen de meerdere vraag der overige arbeiders zich richt. Ziet men niet, dat met die redeneering de loonsverhooging *ad infinitum* kan worden voortgezet?

Laten wij, in plaats van te juichen over Brentano's ontdekking, liever volmondig erkennen, dat daardoor noch de vraag omtrent methode in 't algemeen, noch die omtrent het loonfonds een stap verder zijn gebracht.

Moet ik nu nog verder gaan? Moet ik nog aanwijzen dat Prof. Helferich, door Mr. Levy geciteerd (†) als verkondiger van een leer, waartoe de „nieuwe” economie door een „reeks waarnemingen” in staat werd gesteld, dat Helferich eenvoudig in andere woorden de oude leer predikt? Wil men mij niet gelooven, men oordeele.

(*) Bl. 110.

(†) Bl. 112.

„In der That — zoo luiden de aangehaalde woorden, „ist es nicht „der Lohnfond, sondern die auf das Bedürfniss gegründete kaufkräftige Nachfrage nach Arbeitsleistungen, welche auf den „Lohnsatz bestimmend einwirkt, und Cairnes hat Unrecht, wenn „er dies leugnet.” Om te beoordeelen wat hier eigenlijk staat, bedenke men wat onder „Kaufkräftige Nachfrage” verstaan wordt. Het is de *vraag*, welke in staat is harerzijds bij het aan te gaan ruilcontract de verlangde tegen-paestatie te bieden, de vraag m. a. w. welke koopkracht bezit. Waardoor wordt die koopkracht bepaald? Door het kapitaal zelf, dat tot het doen der inkoop bestemd wordt. En daar nu niemand *vraagt* wanneer hij geen behoefte gevoelt, is „die auf das Bedürfnisz gegründete kaufkräftige Nachfrage” slechts een andere naam voor het tot bezoldiging der loonarbeiders bestemde fonds, m. a. w. het oude orthodoxe loonfonds. Op die wijze worden tegenwoordig de oude stellingen door *nieuwe* waarheden vervangen!

V.

Volgens een betoog van Prof. A. Held, te Bonn, leidt de waardeleer van Ricardo consequent tot de socialistische stelling, dat de bijzondere eigendom van kapitaal, het inkomen uit bezit (d. i. kapitaal-rente) en het loonstelsel moeten worden afgeschaft. Het betoog berust echter op een verkeerde voorstelling van de bedoelde waardeleer, te bevreemdender voorstelling, daar, blijkens andere plaatsen van des schrijvers boek, deze zeer goed weet, dat met haar de werkelijke waardeleer van Ricardo niet overeenkomt (*).

(*) Held (Sozialismus, Sozial-demokratie und Sozial-politik, Leipzig 1878, bl. 59) doet Marx uitgaan van dezen „Ricardo'schen Satz”: „Die Arbeit erzeugt „allein *alle* Werthe, und *jede* Waare hat genau um so viel mehr Werth, als mehr „Arbeit auf ihre Produktion verwendet werden muss.” Intusschen weet Held wel beter. Die stelling is, zooals zij daar in hare algemeenheid staat, eigenlijk niet van Ricardo. Op bl. 54 heet het: „Der Satz gilt nach Ricardo *nur für den Fall* einer unbeschränkten freien Concurrenz,” en op bl. 52: „Freilich beschränkt er „den Satz auf *die beliebig vermehrbaren Waaren* und spricht nachträglich von *einem* „Einfluss verschiedener Mengen des benutzten *fixen Kapitals*.” Nemen wij al deze restricties aan, dan blijkt dat inderdaad, ook volgens Ricardo, de waarde van haast geen enkel artikel volkomen door den daaraan besteedten arbeid wordt uitgedrukt.

Ik vereenig mij niet met Ricardo's waardeleer. Zij bestaat uit een regel met zóoveel *uitzonderingen*, dat er van den regel niets overblijft. Maar ik kom er tegen op, dat men, tegen beter weten in, den regel als de leer voorstelt en de *uitzonderingen* achterwege laat.

Zulk schrijfwerk kan men, dunkt mij, veilig laten voor hetgeen het is. Men zij evenwel voorzichtig; want wanneer gij hier in Nederland blijft meenen dat het boek van Karl Marx „das „Kapital” in hoofdzaak een mislukt boek is, wordt u onmiddellijk de autoriteit van Ricardo voorgehouden. „Het schijnt u derhalve „niet bekend te zijn” schrijft Mr. Borgesius aan mij (*), „dat „Marx juist de grondslag van zijn betoog aan den grooten Ricardo „heeft ontleend.” En dan volgt een lang citaat uit Held, waaronder ook diens conclusie: „Marx knüpft unmittelbar an Ricardo „an.” Neen, dat is mij werkelijk niet bekend. Mij is alleen bekend, dat het verstandiger is het betoog van Held niet voor klinkende munt aan te nemen.

VI.

Adam Smith heeft in zijn *Wealth of nations* beweerd, dat de rijkdom van een land meer gebaat wordt door een tak van bedrijf, welke een groot getal, dan door die, welke een klein getal arbeiders bezig houdt, — al is de zuivere opbrengst in beide takken gelijk. Ricardo kon zich met die bewering niet vereenigen. Uit andere oogpunten, — zoo schreef Ricardo, — zooals het voordeel van een groote bevolking of van het geluk, door een grooter aantal menschen gesmaakt, moge Smith gelijk hebben, maar de grond, welke hij aanvoert, deugt niet. In eene noot herhaalt Ricardo tegenover Say, dat hij zijne opmerkingen beperkt tot de bijzondere gronden, waarop Adam Smith zijn meening bouwde.

Dit alles wordt door Mr. Levy aan Ricardo erg kwalijk genomen(†). Deze geeft door zijn tekst en zijne noot enkel blijk van „handigheid”, „geslepen zetten” en „sluw overleg.” Welke reden bestond er voor hem, vraagt Mr. Levy, om zich tot de bijzondere gronden van Smith te beperken? Waar staat geschreven, dat hij zich daartoe bepalen moest?

Aldus de heer Levy. Ik antwoord op zijne vragen, dat zoolang een schrijver het recht heeft zijn onderwerp zelf te kiezen, wij dezen moeielijk kunnen verwijten dat hij van die vrijheid gebruik maakt.

Maar bovendien — beweert Mr. Levy — zou Ricardo toch eigenlijk maar hebben gepolemiseerd tegen een meening van Smith,

(*) Open Brief, bl. 242.

(†) l. a. p. bl. 336—340.

welke deze niet dan ter loops verkondigd heeft. Daarin bestaat het „cynische” van Ricardo, dat hij zijn tegenwerping inbrengt tegen „het argeloos neêrgeschreven brokstuk eener phrase” en vervolgens, den schijn aannemende eener vervolgde onschuld, zich beklagt over de booze wereld die hem misverstaat.

Tegenover deze laatste bewering staat men inderdaad verlegen. Wanneer men ziet, welk een inspanning Mr. Levy zich getroost om uit het argeloos schrijven van Ricardo munt te slaan; wanneer men hem ziet toegeven dat de argelooze phrase van Smith dan toch *onjuist* is; wanneer men bedenkt dat hij de juistheid van wat Ricardo op zich zelf genomen zegt, niet ontkent; — wanneer men dit alles overweegt zal men het mij wel niet euvel duiden, indien ik van dit onderwerp afscheid neem.

VII.

Over de „ijzeren loonwet” is sedert Lassalle, die beweerde haar van de economen, bij name van Ricardo, te hebben overgenomen, betrekkelijk weinig geschreven. De reden van dit feit ligt voor de hand. Er zijn menschen, die nadat zij wederlegd zijn, nog steeds doen alsof zij volmaakt gelijk hebben; tegen hen is verdere discussie een ondankbaar werk. Zoo iemand is ook Lassalle geweest. Ricardo heeft, zoo schreef Lassalle, uitgemaakt, dat zoolang de tegenwoordige vormen van bijzonder eigendom en loon blijven, de arbeiders veroordeeld zijn om nimmer meer loon te genieten dan juist noodig is om hen tot de vervulling hunner aller-eerste levensbehoeften in staat te stellen. Genieten zij minder, ziekte en dood dunnen hunne gelederen tot dat het loon eenigszins rijst: genieten zij hier of daar meer, hun aantal neemt er spoedig toe, en het loon daalt weder. Een ijzeren wet, in één woord, doet voortdurend het loon om een vast punt heendansen. Dit hebben al de economen beweerd, zei Lassalle. Wij moeten dus, willen wij aan de werking dier noodlottige wet ontsnappen, de rechtsinstellingen onzer maatschappij veranderen. Ziedaar een conclusie, waartegen o. a. Rau meende te moeten opkomen op den eenvoudigen grond, dat de „ijzeren loonwet” niet zoo was, als Lassalle haar voorstelde. Rau antwoordde, dat de wet slechts in werking treedt, *indien* inderdaad na stijging van het loon een vermeerdering van bevolking plaats greep. Waar evenwel hadden de economen geschreven, dat die vermeerdering der bevolking *moest* plaats hebben en *behoorde* plaats te hebben?

Na deze wederlegging evenwel is Lassalle onverstoort doorgegaan met de verkondiging van zijn „ehernes Lohngesetz.” (*) Ik heb dat „ehernes Lohngesetz” nooit anders kunnen beschouwen, dan als een middel om door een behendige „misrepresentation” de wetenschap zelve dienstbaar te maken tot opruiing der arbeiders bevolking (†). Ik heb nooit bemerkt, dat de wet in dien zin door een econoom van naam verkondigd is geworden. Anders echter de heer Levy. Volgens hem is de beschuldiging van Held, — dat de beruchte „ijzeren loonwet” aan Ricardo inzonderheid het vaderschap dankt, niet ongegrond. Letten wij eens op de wijze, waarop Mr. Levy zijn meening staft en dus bij voorbaat Held vrijwaart tegen de mogelijke beschuldiging van Lassalle te hebben nageschreven.

Vooraf ga deze opmerking. Wil de „ijzeren loonwet” waarheid zijn, dan is het *vaste* punt, waarop het loon staat of waarheen het voortdurend zich beweegt, inderdaad absoluut onveranderlijk. Het is het punt, waarop niet meer dan de bloot *physieke* eischen tot levensonderhoud worden voldaan. Ware het minimum van loon een *moreel* minimum, men zou kans hebben dat arbeiders, die een tijd lang hoog loon genieten, hun levenswensen, hun „standard of life” hooger gingen stellen en dus, om niet tot den ouden toestand weder te vervallen, de vermeerdering van hun getal zouden voorkomen. Dit alles geeft Mr Levy toe: het is juist, volgens hem, Stuart Mill die de ijzeren loonwet met één slag heeft vernietigd door de stelling: „the *minimum* is, in truth, not a physical „but a moral *minimum*.” Maar Ricardo heeft daar niet aan gedacht!

Eilieve, lezen wij slechts de citaten uit Ricardo, welke Mr. Levy zelf aanhaalt. „It is not to be understood that the natural price of labour, estimated even in food and necessaries, is absolutely

(*) Zie F. Lassalle. Herr Bastiat Schulze-Delitzsch, der ökonomische Julian, oder Capital und Arbeit, bl. 187 en 193; en zijn polemieek tegen Rau, bl. 265.

(†) Mag men tegenwoordig wel zoo iets van Lassalle schrijven? De heer Levy schrijft op bl. 342: „Hem te wederleggen door te trachten op zijne citaten iets af te dingen, gelijk o. a. Max Wirth beproefde, gaat niet aan (?). De goede trouw zijner bedoelingen in twijfel te trekken, baat evenmin. Voor de vierschaar der wetenschap zijn bedoelingen gelijk gedachten, tolvrij.” Ten opzichte van Ricardo en Leroy Beaulieu schijnt Mr Levy evenwel dien regel niet toepasselijk te achten. Wat hij van Ricardo schrijft, zagen wij reeds: Leroy Beaulieu beschuldigt hij op bl. 376 van „onvermogen”, of „huichelarij.” Zie hier een nieuw voorbeeld van het coquetteeren der Kathedersocialisten met de socialistische schrijvers. Een ander voerde ik reeds aan in mijne Redevoering, bl. 32.

„fixed and constant. It varies at different times in the same country, „and very materially differs in different countries.” En voorts: „The friends of humanity cannot but wish that in all countries the „labouring classes should have a taste for comforts and enjoyments, „and that they should be stimulated by all legal means in their „exertions to procure them. There cannot be a better security „against a superabundant population.” Wij vinden in deze woorden de essentiele punten van Mill's leer. Die woorden te schrijven zonder uittegaan van het denkbeeld, dat het minimum des loons een moreel minimum is, is een onmogelijkheid!

Wel is waar heeft Mr. Levy drie bladzijden besteed (bl. 343—345) om de eigen woorden van Cairnes aan te halen en te herhalen, waar deze zegt dat Stuart Mill met zijn „moreel minimum” iets uitgesproken heeft, dat Ricardo „ter zijde had gelaten,” iets, waardoor „aan het menschelijk leven uit economisch oogpunt een „gansch ander aanzien gegeven” is; maar het schijnt mij, dat Mr. Levy, indien hij zijne citaten uit Ricardo iets meer overwogen had, zou hebben ingezien dat Cairnes' woorden niet geheel juist zijn. De waarheid is deze, dat Mill hetzelfde uitsprak wat Ricardo klaarblijkelijk bedoelde, het uitsprak met nadruk, en er meer licht op vallen deed. De stelling dat de ijzeren loonwet haar ontstaan dankt aan Ricardo, is dus onjuist. Ook hier weder blijkt het gevaarlijk te zijn sommige meeningen in Duitschland verkon- digd, voetstoots over te nemen.

VIII.

In *de Gids* van April 1879 heeft Mr. Pierson eene studie gele- verd over „belasting naar den welstand.” Tot dus ver was door een aantal schrijvers aangenomen, dat de Staat de ingezetenen naar hun draagvermogen moet belasten. Mr. Pierson heeft zich veroorloofd te vragen, waarop dit beginsel steunt? Deze vraag, ongetwijfeld belangrijk voor ieder, die een vriend is van grondig onderzoek, heeft den schrijver er toe gebracht om de deugdelijk- heid van bijna alle theorien, welke voor het beginsel worden aan- gevoerd, te ontkennen. Overal stuitte hij op inconsequentie en onbewezen redeneering. Er was slechts één antwoord, dat hem toescheen eene belasting naar het draagvermogen te rechtvaardigen. „Belasting naar den welstand”, luidt zijn conclusie, „laat zich „alleen door nuttigheidsredenen rechtvaardigen en moet dus niet „verder worden toegepast dan het algemeen belang dit voorschrijft,

„Kunnen in een bepaald geval overwegende redenen van economischen of anderen aard worden aangevoerd om op den welstand „niet, of niet hoofdzakelijk acht te slaan, zoo is de wetgever „volkomen vrij, ja zelfs verplicht, om deze redenen te laten gelden.” Deze zienswijze heeft in niet geringe mate de animositeit van Mr. Levy opgewekt. Tegen haar brengt hij op bl. 441 de forsche woorden van Mr. Thorbecke in herinnering, toen deze „een be- „wind geesselde, dat dobberend en zwalkend, den „eisch van het „oogenblik” slechts voor oogen hield.” Zien wij of Mr. Levy recht heeft om den heer Pierson in de geesselslagen te doen deelen, welke Mr. Thorbecke aan anderen toebreacht.

Mr. Levy heeft op de vraag naar den grond van belasting naar den welstand, een ander antwoord: dat wij belasting betalen naar ons draagvermogen is *plicht*, *ethische* plicht. Het is de zedenwet, het ethisch plichtgebod, die ons voorschrijven dat ieder *naar zijne krachten* lasten drage ten behoeve van het *gemeen* belang. Wanneer men eenmaal toegeeft, zoo redeneert Mr. Levy, dat belasting betalen plicht is, geve men tevens toe dat het plicht is belasting te betalen *naar vermogen*, want het tweede volgt rechtstreeks uit het eerste, ja is er zelfs mee saamgeweven. Een bewijs hiervan is haast niet anders dan door voorbeelden te leveren (*): „„Breve „est iter per exempla, longum per praecepta”, zegt Seneca. Een „dijk is in gevaar. De steeds wassende stroom beukt zijne wanden. „Straks zal het water een doortocht zich gebaand hebben. Wat „helpen kan, helpt. Mannen, ook vrouwen en kinderen, snellen toe „om de breuk te dichten. De kleinen dragen zand aan in hunne „handjes. Stel u voor, dat een volwassen man hetzelfde deed, en „des gevraagd zeide: ik arbeid immers mede, bewijs dat ik *naar mijn vermogen* arbeiden moet.

„Een schip stoot lek. *All hands up*, klinkt het commando. Alles „vliegt naar de pompen: de verweerde bootzman en de jongen. „Deze bezigt een emmer. Met forsche slagen hanteert gene den „slinger. Eensklaps schiet een gedachte hem door het brein. De „vermoeienis van den jongen is minder dan de zijne. Hij zal dus „ook gaan scheppen. Waar staat, dat hij *naar zijne krachten* in de „bres springen moet?”

In de opvatting van Mr. Levy is veel, dat mij aanlokt. Doch van hare juistheid ook omtrent belastingkwesties, ben ik tot mijn leedwezen nog niet overtuigd; tot mijn leedwezen zeg ik,

(*) Bl. 404.

want wie met mij zou niet blijde zijn met het bezit van een deugdelijk criterium voor het quantum van belasting, dat ieder bijdragen moet? Wij hebben hier niet met gebroken dijken of zinkende schepen te doen. Hielp bij deze niet ieder naar zijn krachten, land of schip zouden verloren zijn. Maar gaat de *Staat* te niet, indien niet ieder naar zijn vermogen belasting betaalt? Laat het ethisch beginsel, wanneer de staatsman het wil toepassen op belastingzaken, hem niet onophoudelijk in den steek? Nemen wij een voorbeeld, dat de heeren Pierson en Levy ook reeds bezig heeft gehouden: de jeneverbelasting. De heer Pierson heeft op deze belasting gewezen, om aan te toonen, dat de voorstanders van belasting *naar den welstand* inderdaad dikwijls tevens voorstanders zijn van belastingen, welke op andere beginselen steunen, en aldus hun eerste beginsel over boord werpen. Deze personen, zoo was zijn betoog, keuren de jeneverbelasting goed, hoewel zij toegeven, dat jeneververbruik geenszins een kenmerk van welstand is. De heer Levy vindt hierin niets tegenstrijdigs (*). „Waarom zou de rechtstaat „niet mogen zeggen: ik verwezenlijk recht in belasting naar den „welstand. *Daarnevens* streef ik paedagogische doeleinden na, door „belasting van den jenever. Dwingt de staat den onvermogene „tot jeneververbruik, alzoo tot offers aan den fiscus boven zijne „krachten?” Met uw verlof, Mr. Levy, is uw ethisch plichtgebod het beginsel of is het er geen? Door uw paedagogische doeleinden wordt de totaalsom, welke de staat van ieder individu heft, *niet meer* bepaald door diens draagvermogen alleen. Gij beroept u wel hierop, dat de Staat niemand dwingt tot jeneververbruik, een argument, dat voor zeer eenzijdig en ongelijk drukkende accijnsen kan worden aangevoerd; gij beroept u wel hierop dat de Staat dan toch geen offers vergt *boven* de krachten van het individu; maar de vraag was of de Staat dusdoende belasting heft *evenredig met* diens krachten. Gij hebt wel op bl. 414 geschreven, dat wat wij behoeven, ethica is en niet logica, maar daarmede zult gij toch wel niet bedoeld hebben, dat het uw wensch is over logica luchtig heen te stappen? Mogelijk meent gij, dat het ook een ethische eisch is, dat de Staat als paedagoog optrede; maar voert gij dan in uwe belasting theorie niet langzamerhand zoovele ethische beginselen in, dat ten slotte het eene het andere opheft, en dat er nauwelijks één belasting overblijft, waarvoor niet enig ethisch beginsel kan worden aangevoerd? Waar blijft op die wijs

(*) Bl. 437.

de belasting naar het draagvermogen? Zult gij voorts, moede van het heen en wederzwalken op de zee uwer ethische beginselen, niet eindigen met te landen in de door u verafschuwde haven van het utilisme, of, wat hetzelfde is, van de consideratien van algemeen belang? Zijn het niet juist deze consideratien, welke bij u, zonder dat gij misschien u zelve er van rekenschap geeft, de maatstaf zijn, waarnaar gij het min of meer ethische of het met de ethica strijdige van eenig beginsel afmeet? Waarop baseert zich — ziedaar de vraag — uwe ethica? Ik vind in uw boek geen antwoord op deze vraag, en mij dunkt, dat zoolang dit antwoord niet overtuigend en afdoende gegeven is, de Thorbeckiaansche geesselslagen gevoegelijk kunnen achterwege blijven.

Keeren wij echter tot het kathedersocialisme en de oude economie terug. In welk opzicht kan de vraag over belasting naar het draagvermogen dienen, om het onderscheid tusschen beide in het licht te stellen? Mr. Levy heeft gepoogd het antwoord te geven in de volgende woorden (*): „In sommige gevallen is der menschen „onderlinge verhouding wel op egoïstische leest geschoeid, en „hebben zij daaraan geen schuld. Doch zij behoort het nooit te „zijn, en allermintst mag hun worden geleerd, dat in dien stand „van zaken ten eeuwigen dage geen verandering komen mag en „kan. Dit laatste doet echter de abstracte economie in arren moede, „met opzet, *deliberato animo*. Men denke aan haar „natuurwetten”. „Zij, die wetenschap, *mist* derhalve alle ethisch gehalte. Wat meer „zegt, zij kent geen vrijheid om op overwegingen van ethischen „aard, overwegingen, die onder cijferformules zich niet laten „brengen, acht te slaan.” En elders: „De abstracte economie „rekent, cijfert, telt.” „Uit kracht van haar levensbeginsel nu „herleidt de abstracte economie alles tot een cijferquaestie. „Spreekt men van „voordeelen”, die het leven in een goed geor- „dende Staat verschaft, onbewust hecht zij aan dat woord de „beteekenis van *klinkende* voordeelen. Gewaagt men van „diensten” „aan den Staat verschuldigd, ongevoelig heeft zij het oog op „*diensten in geld* waardeerbaar.”

Geen van deze beschuldigingen kan ik voor juist houden. De bewering, dat, volgens de oude economie, de onderlinge verhouding der menschen steeds op egoïsme behoort gegrond te zijn, en dat volgens haar in dien grondslag ten eeuwigen dage geen verandering komen kan noch mag, laat ik thans rusten. Maar is

(*) Bl. 411.

het waar, dat zij slechts overwegingen toelaat, welke zich onder cijferformules laten brengen? Wie de oude economie kent, weet beter. Zeker nemen in de leerstukken, welke uitsluitend handelen over de wisseling der prijzen, of daarmee in onmiddellijk verband staan (bijv. de bevolkingsleer van Malthus), quantitatieve verhoudingen een belangrijke plaats in; — maar ik ken geen enkel economist, die beweerd heeft, dat de economie zich slechts met zoodanige verhoudingen zou mogen bezighouden, en voor beschouwingen van anderen aard moedwillig blind moet blijven. De feiten bewijzen trouwens het tegendeel. In de vraag over vrijen handel of protectie, — wordt door alle oud-economisten van naam, naast de aanwijzing van de schade, welke bescherming van enkele nijverheidsbelangen ten koste van andere pleegt mede te brengen (de cijfervraag), zeer nadrukkelijk ook op de *rechtsvraag* de aandacht gevestigd, of de bevoordeeling van den een ten koste van den ander wel *rechtmatig* is? Wie in de bevolkingsleer van Malthus enkel cijferformules toelaat, doch hoegenaamd geen rekening houdt met de ethische en de physische motieven, welke bij de huwelijkskwestie ter sprake komen, moet zich van de genoemde leer al een zeer wonderlijk begrip vormen. Over armenzorg schrijven, en tevens het oog sluiten voor het menschelijk karakter, wie heeft het ooit gewild? De onjuistheid van Mr. Levy's beschuldiging springt in 't oog. Hoe kwam hij er toe om haar uit te spreken? Hij schreef zijne algemeene beschuldigingen naar aanleiding van zekere woorden, bij éene gelegenheid door één economist geschreven, — naar aanleiding van een zinsnede van Mr. Pierson over het begrip van *rechtsgelijkheid*. Volkomen stem ik hem toe, dat daaronder niet mag worden verstaan eene mechanische, quantitatieve gelijkheid; dat *recht* — om met Aristoteles te spreken, dien Mr. Levy aanhaalt (*) — *iets evenredigs* is. Maar moeten wij, indien wij met zekere rechtsbeschouwing van een economist niet instemmen, de economie daarvoor aansprakelijk stellen?

Het antwoord kan, dunkt mij, niet twijfelachtig zijn. Evenmin stel ik het kathedersocialisme aansprakelijk voor de rekenfouten, die in het boek van Mr. Levy worden gevonden. Van zijn betoog over de grondrente, van zijne instemming met Brentano's rede-neering over het loonfonds, van zijn verdediging van een belasting naar het draagvermogen en van een jeneverbelasting tegelijk, draagt niemand anders de verantwoordelijkheid dan hij zelf.

(*) Bl. 427.

IX.

Waar ik den schrijver van het Engelsch „Kathedersocialisme” dank voor weet, is niet alleen voor zijn zeer te waardeeren ethisch beginsel in belastingzaken, maar vooral voor het schoone, kalm geschrevene en afgeronde betoog, waarmede hij zijn boek opent, het betoog dat de Economie zich niet tot eene Sociologie in ruimeren omvang behoort uittebreiden. Ware hij in dien trant voortgegaan, zijn boek zou, wat den vorm en den inhoud der betoogen betreft, er anders hebben uitgezien. Thans mag, naar mijne meening, daarover geen gunstig oordeel worden uitgesproken. Met den Open brief van Mr. Borgesius heeft het dit gemeen, dat de schrijvers gepoogd hebben onder een massa citaten heel wat slechte logica aan den man te brengen. Wat minder citaten en wat meer betoogen! is de wensch, die iederen lezer ontvallen moet. De schrijvers hebben op wetenschappelijk gebied te zeer de sporen verdiend, dan dat het pas zou geven hun te herinneren, dat machtspreuken, al worden zij voor het Nederlandsche publiek in vreemde taal uitgesproken, daarom niet ophouden machtspreuken te zijn. Dat zij niettemin den indruk geven van die waarheid te hebben uit het oog verloren, is te wijten aan hun denkbeeld om, terwijl de nieuwe richting in Duitschland al heel wat van de aanvankelijk genomen vaart heeft moeten verminderen, ja zelfs op menige ondoordachte stelling heeft moeten terugkomen, — hier in Nederland nog eens de bazuin te doen klinken, alsof van haar eene diepingrijpende hervorming eener vermoldde wetenschap te wachten ware. De tegenstellingen met de oude economie meenden zij nog eens scherp te moeten formuleeren. De beschuldigingen meenden zij nog eens scherp, ja, vooral in het boek van Mr. Levy, scherper dan ooit te moeten herhalen. Hun argumenten konden niet meer alle nieuw zijn. Hun citaten konden veelal niet anders bewijzen dan dat elders een schrijver gedacht had gelijk zij.

Met welk gevolg de strijd is gevoerd, beslisse thans de lezer, na alle partijen te hebben gehoord. Hebben zij, anderen de ervaring als geneesmiddel voorschrijvende, zelve bewijzen afgelegd van het in de kunst der waarneming verder te hebben gebracht dan hunne patienten? Hebben zij bewijzen afgelegd van wetenschappelijke onbevangenheid en bedachtzaamheid? Is voor hem, die hun geschriften las, hunne inductieve methode duidelijk geworden? Is, naast hun vermaningen om historisch onderzoek in

te stellen, hun kritiek der oude schrijvers nauwgezet geweest? Kan in één woord, hun werk vertrouwen inboezemen op de beloften der nieuwe richting?

In mijne redevoering heb ik aan het slot des betoogs er op gewezen, dat uit de kathedersocialistische beweging, al zou deze ook binnen niet verren tijd tot de geschiedenis behooren, niettemin voor de wetenschap een zeer te waardeeren voordeel zou geboren zijn. „Voor de wetenschap — omdat deze uit de crisis in Duitschland verduurd — nog eens goed zal hebben geleerd, wat de gevolgen zijn van de verwarring tusschen theorie en praktijk, „tusschen wetenschap en kunst. Zij zal er op nieuw uit hebben „geleerd, hoe dringend noodig het is zich steeds harer grenzen „bewust te blijven, hoe gevaarlijk het is, om, toegevend aan de „zucht naar populariteit, strenge methode te laten varen.” Inderdaad, de wijze waarop in vroegere dagen de wetenschap beoefend is geworden, moet ons aan menigen kathedersocialist veel doen vergeven. Het aantal algemeene leerboeken over Economie is *legio*; het aantal goede zeer schaarsch. In dien toestand is het uiterst moeilijk om in den strijd der meeningen den weg te vinden, en zich een denkbeeld te vormen van de methode, welke bij de behandeling der economische vraagstukken moet worden gevolgd. Hoe groot is dan niet de verleiding om het oude te gaan minachten en om te pogen zelfstandig een nieuwe wetenschap te vormen. Maar hoe groot dan ook niet het gevaar van, zonder behoorlijke voorbereiding, zonder kennis vooral van de formeele logica, onhistorisch te worden, voor wetenschap aan te zien wat slechts een knutselwerk van woorden is, en, de werkelijke fouten der oude economie niet vermijdende, van kwaad tot erger te vervallen! Ja, strenge methode, beoefening van *theoretische* economie is het middel om in den ordeloozen hoop het kaf van het koren te scheiden, en zich de blijvende beginselen der wetenschap duidelijk te maken. In slechts weinige boeken komt deze theoretische economie tot haar recht. Maar tot hen dan ook keeren wij telkens terug! Van daar de aantrekkingskracht van Ricardo's werk, hoe onvolkomen ook. De schrijver, die het meest tot opheldering der theorie heeft bijgedragen, is naar mijne meening W. Stanley Jevons geweest. Dat van diens *Theory of Political Economy* (*) in Duitschland nog steeds zoo weinig, laat mij liever zeggen, geen notitie wordt genomen, schrijf ik toe aan den min gelukkigen vorm van het boek

(*) Onlangs verscheen van dit werk een tweede druk.

en aan de ongelukkige zucht van bijna alle schrijvers over Economie om toch vooral populair te zijn, ten minste om den schijn van niet-praktisch te zijn te vermijden. Het onmiddellijk praktisch resultaat van de kennismaking met Jevons zou voor die schrijvers al vast dit wezen, dat zij op een aantal verwarde bladzijden van anderen zich niet zouden behoeven te vermoeien, en hun lezers nieuwe verwarde bladzijden zouden besparen. Mr. Levy moge op bl. 122 meenen, dat Jevons „de grens van het komische” genaderd is; hij moge er aan diens werk eene tirade wijden, welke ik moeielijk anders kan noemen dan eene persifflage; maar ik houd mij overtuigd, dat, indien hij het boek van Jevons goed had gelezen, hij menige bladzijde van zijn Engelsch „katheder-„socialisme” niet zou geschreven hebben.

J. D'AULNIS DE BOUROUILL.